

Integrovaný regionálny operačný program

Offertálerová, M.: Integrated Regional Operational Programme. *Životné prostredie*, 2015, 49, 4, p. 213 – 220.

This paper presents a new programme document of the Slovak Republic, so-called Integrated Regional Operational Programme (IROP) for the programme period 2014–2020, which follows the Regional Operational Programme 2007–2013 and on the Operational Programme Bratislava Region. In the IROP will be integrated an approach to the territorial development, implemented through the Regional Integrated Territorial Strategies on the level of Self-Governing Regions. The IROP provides the funding opportunities from the European Structural and Investment Funds in the field of regional transport, public services – education, health, social services, creative industries and the environment – for the each region of Slovakia. The paper describes an implementation tool for IROP – Regional Integrated Territorial Strategy, which defines the best investments in the context of support IROP in the region and presents six priority axes of document IROP. Characterization of investment priorities, specific objectives and supported activities of the priority axis 4: Improving the Quality of Life in Regions with an Emphasis on the Environment is the part of the paper.

Key words: operational programme, European Regional Development Fund, integrated approach, region, regional development, Europe 2020 strategy

Integrovaný regionálny operačný program (IROP) je programový dokument SR na nové programové obdobie 2014 – 2020, ktorého globálnym cieľom je prispieť k zlepšeniu kvality života a zabezpečiť udržateľné a efektívne poskytovanie verejných služieb s priaznivým dopadom na vyvážený a udržateľný regionálny rozvoj, hospodársku, územnú a sociálnu súdržnosť regiónov, miest a obcí (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014). IROP zohľadňuje aj stratégiu *Európa 2020* na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu a prispieva k plneniu jej priorit.

V podmienkach SR je strategický rámec IROP tvorený cieľmi regionálnej politiky SR, zameranými na podporu rastu a konkurencieschopnosti vo všetkých typoch regiónov a na vyrovnávanie regionálnych disparít. Dôraz kladie na koordinovanú podporu, integrovaný prístup, využitie širšieho spektra rozvojových nástrojov, udržateľný rozvoj a strategickú diverzifikáciu intervencií, zohľadňujúcich územnú dimenziu (Záverečné stanovisko – IROP, 2014).

Vláda SR na svojej 107. schôdzi dňa 14. mája 2014 uznesením č. 232/2014 schválila IROP, ktorý bol následne predložený Európskej komisii na schvaľovanie. Finálny dokument IROP EK pre SR schválila dňa 18. decembra 2014 rozhodnutím č. C(2014) 10182. Riadiacim orgánom IROP je Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR. Novinkou IROP je, že v porovnaní s doterajším *Regionálnym operačným programom* má pozmenené „pravidlá hry“, ktoré spočívajú predovšetkým v tom, že podpory sa už nebudú poskytovať na základe žiadostí individuálnych uchádzačov, resp. obcí či podnikateľských subjektov, ale budú musieť byť súčasťou tzv. *Regionálnej integrovanej územnej stratégie* (RIÚS), ktorej vypracovanie koordinujú vyššie územné celky v spo-

lupráci s krajskými mestami a všetkými relevantnými a sociálno-ekonomickými partnermi regiónu. Po schválení RIÚS sa budú môcť čerpať prostriedky pre potreby jednotlivých miest a obcí.

Celková čiastka alokovaná v IROP predstavuje 2,122 miliardy eur. Z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR) je z tejto sumy alokovaných 1,754 miliardy eur, zo štátneho rozpočtu SR bude spolufinancovanie vo výške viac ako 348 miliónov eur a predpokladá sa spolufinancovanie zo súkromných zdrojov v objeme takmer 20 miliónov eur. Prostriedky sa budú uvoľňovať cez 6 prioritných osí IROP (<http://www.aktuality.sk/clanok/271035/podla-jahnatka-ma-program-irop-nove-pravidla-hry/>).

Prioritné osi Integrovaného regionálneho operačného programu

IROP svojím zameraním čiastočne nadväzuje na *Regionálny operačný program 2007 – 2013* a *Operačný program Bratislavský kraj*. Štruktúra IROP na roky 2014 – 2020 pozostáva z 5 tematických prioritných osí a 1 prioritnej osi pre technickú pomoc (Veselovský, 2015).

Prioritná os č. 1: Bezpečná a ekologická doprava v regiónoch

Hlavným cieľom implementácie aktivít prioritnej osi 1 je podpora trvalo udržateľného miestneho a regionálneho dopravného systému, ktorý zaisťuje mobilitu a prístup k hlavným službám pre všetky kategórie občanov, a to prostredníctvom verejnej osobnej dopravy, ale aj ďalších udržateľných druhov dopravy (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014). V IROP sa investičná podpora v rámci osi 1 sústreďuje do nasledovných oblastí:

Podpora regionálnych ciest II. a III. triedy

- rekonštrukcia regionálnych ciest, prioritne úsekov II. a III. triedy;
- modernizácia, prípadne výstavba nových úsekov podľa schváleného Masterplanu;
- posilnenie regionálnej mobility – zlepšenie dostupnosti na sieť TEN-T (Transeurópska dopravná sieť) a nadradenej dopravnej infraštruktúry a zvyšovanie bezpečnosti (Jahnátek, 2015).

Rozvoj verejnej osobnej dopravy a nemotorovej osobnej dopravy

- rekonštrukcia, modernizácia a výstavba terminálov verejnej osobnej dopravy (autobusové stanice v mestách), integrovaných zastávok (spoločné zastávky prímestskej, diaľkovej a mestskej hromadnej dopravy), záchytných parkovísk a zabezpečenie informačných systémov;
- obnova vrátane nákupu vozového parku mestskej a prímestskej dopravy;
- zvyšovanie atraktivity cyklistickej dopravy budovaním cyklistických komunikácií, doplnkovej infraštruktúry, uspokojovaním dopravy za účelom mobility za prácou, nie za účelom cestovného ruchu (IROP – stručné zhrnutie podporovaných aktivít, 2014).

Prioritná os č. 2: Lahší prístup k efektívnym a kvalitnejším verejným službám

Prioritná os 2 kombinuje dva tematické ciele: (1) Podpora začleňovania a boj proti chudobe; (2) Investovanie do vzdelania, zručností a celoživotného vzdelávania. Intervencie navrhované v rámci uvedených cieľov budú mať pozitívny dopad na rozvoj kvality života a ľudských zdrojov, a to vo vzťahu k rôznym cieľovým skupinám. (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014). Podporovanými aktivitami IROP v rámci prioritnej osi 2 sú:

Podpora sociálnej infraštruktúry

- potreba transformovať spôsob poskytovania sociálnych služieb a náhradnej starostlivosti v zmysle deinštitucionalizácie – transformácia existujúcich zariadení sociálnych služieb;
- investície do budov a materiálno-technického vybavenia budov poskytujúcich sociálne služby na komunitnej báze (podpora bývania, zariadenia opatrovateľskej služby, špecializované zariadenia, denný stacionár a pod.).

Podpora zdravotníckej infraštruktúry

- vo vybraných sídlach budovanie centier integrovanej zdravotnej starostlivosti s cieľom zlepšiť dostupnosť kvalitnej zdravotnej starostlivosti;
- modernizácia infraštruktúry nemocníc, poskytujúcich akútnu zdravotnú starostlivosť s cieľom zlepšiť ich produktivitu (Veselovský, 2015).

Podpora infraštruktúry vzdelávania a celoživotného vzdelávania

Zahŕňa investičnú podporu do budov a materiálno-technického vybavenia:

- materských škôl – rozširovanie kapacít vrátane výstavby, modernizácia budov, stavebné a technické úpravy, vnútorné vybavenie vrátane areálov škôl v nadväznosti na rozširovanie kapacít materských škôl;
- základných škôl – fyzické prostredie a materiálno-technické vybavenie jazykových, polytechnických a prírodovedných učební;
- stredných odborných škôl – centier odborného vzdelávania a prípravy, ako napr. dielní, učební, knižníc; stavebné úpravy areálov stredných odborných škôl, prvky inkluzívneho vzdelávania, podnikateľské inkubátory, energetická hospodárnosť budov stredných odborných škôl vrátane internátov (IROP – stručné zhrnutie podporovaných aktivít, 2014).

Prioritná os č. 3: Mobilizácia kreatívneho potenciálu v regiónoch

Prioritná os 3 prispieva k tematickému cieľu *Podpora udržateľnej zamestnanosti a mobility pracovnej sily*. Spektrum navrhovaných opatrení bude prispievať k riešeniu aktuálnych potrieb a nedostatkov v kultúrnom a kreatívnom sektore vrátane stimulovania udržateľnej zamestnanosti v týchto sektoroch a bude mať pozitívny dopad na uplatnenie kreatívnych talentov na trhu (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014). Investičná podpora z IROP v rámci prioritnej osi 3 zahŕňa:

- podporu tvorby kreatívnych produktov;
- rozvoj kreatívneho talentu a netechnologických inovácií;
- vytvorenie kreatívneho centra pre kraj s cieľom poskytovať služby pre kreatívny priemysel – dizajn, hudba, reklama, softvér a pod.;
- aktivity na posilnenie rozvoja upadajúcich priemyselných regiónov;
- zatraktívnenie regiónov pre podnikanie a zamestnanosť (Jahnátek, 2015).

Prioritná os č. 4: Zlepšenie kvality života v regiónoch s dôrazom na životné prostredie

Prioritná os 4, prezentovaná schváleným IROP, pozostáva z 3 investičných priorít: (1) podpora energetickej efektívnosti verejných budov; (2) investovanie do sektora vodného hospodárstva; (3) budovanie zelenej infraštruktúry v mestách (Veselovský, 2015).

Spektrum ponúkaných opatrení vo vzťahu k uvedeným prioritám bude prispievať najmä k riešeniu aktuálnych potrieb a nedostatkov v sektore zásobovania obyvateľstva pitnou vodou, čistenia odpadových vôd a bude mať priaznivý dopad na kvalitu životného prostredia v mestách a obciach. V sektore bývania sa vytvoria podmienky na úsporu spotreby energie na vykurovanie. Budovaním prvkov zelenej infraštruktúry sa dosiahne zlepšenie environmentálnych aspektov v sídlach a vhod-

nými adaptačnými opatreniami sa zvýši odolnosť sídelného prostredia na zmenu klímy a zníži sa zraniteľnosť v rámci jednotlivých sektorov, resp. oblastí (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014).

Prioritná os č. 5: Miestny rozvoj vedený komunitou

V oblasti podpory miestneho rozvoja vedeného komunitou všetky regióny SR na úrovni NUTS 3 (regionálna štatistická územná jednotka, odvodená z francúzskeho názvu Nomenclature des unités territoriales statistiques) vykazujú podobné štrukturálne problémy a potreby, k riešeniu ktorých prispievajú intervencie tejto prioritnej osi. Z toho dôvodu os 5 pokrýva všetky kategórie regiónov Slovenska. Investičná podpora, ktorej prijímateľmi budú miestne akčné skupiny vyberané riadiacim orgánom IROP, sa v osi 5 sústreďuje na:

- podporu udržateľných vzťahov medzi vidieckymi rozvojovými centrami a ich zázemím vo verejných službách a verejných infraštruktúrach;
- zvýšenie zamestnanosti na miestnej úrovni prostredníctvom podpory podnikania a inovácií (Jahnátek, 2015).

Prioritná os č. 6: Technická pomoc

Vzhľadom na multicielový charakter IROP bola pre potreby zabezpečenia jeho riadnej implementácie definovaná prioritná os pre technickú pomoc, cez ktorú sa umožní flexibilnejšia podpora na dosahovanie cieľov operačného programu (operatívna príprava projektov technickej pomoci na zabezpečenie administratívnych kapacít). Špecifickými cieľmi prioritnej osi 6 sú:

- podpora efektívnej implementácie IROP;
- zabezpečenie publicity, informovania a podpory prijímateľov v procese implementácie, prostredníctvom ktorých budú realizované jednotlivé aktivity na dosiahnutie definovaných výsledkových a výstupových ukazovateľov (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014).

Zlepšenie kvality života v regiónoch s dôrazom na životné prostredie

V dokumente IROP je názov tejto podkapitoly názvom prioritnej osi č. 4, ktorá kladie dôraz na ochranu životného prostredia. Zahŕňa dva tematické ciele: (1) Podpora prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo vo všetkých sektoroch; (2) Ochrana životného prostredia a presadzovanie efektívnosti zdrojov.

Uvedieme prehľad investičných priorít osi č. 4 v pôvodnom číslovaní 4.1, 4.2 a 4.3, ich špecifických cieľov a podporovaných aktivít tak, ako sú prezentované v schválenom dokumente IROP 2014 – 2020, z ktorého sme pri spracúvaní predmetnej problematiky čerpali podstatnú časť zdrojov a informácií.

Investičná priorita 4.1: Podpora energetickej efektívnosti, inteligentného riadenia energie a využívania energie

z obnoviteľných zdrojov vo verejných infraštruktúrach vrátane verejných budov a v sektore bývania.

Špecifický cieľ 4.1.1: Zvýšenie energetickej efektívnosti bytových domov.

Odôvodnenie špecifického cieľa 4.1.1: Z hľadiska záujmu dosiahnutia maximálnej úspory energie v sektore bývania vystupuje do popredia potreba zamerať sa na komplexnú obnovu existujúcich bytových domov umožnením ich systematickej (nie čiastočnej) obnovy nad rámec nákladovo-optimálnych požiadaviek, uvedených v Smernici o energetickej hospodárnosti budov. Očakáva sa aj podpora inovačných nízkouhlíkových technológií a systémových prístupov k stavbám znižovaním energetickej náročnosti. Na dosiahnutie parametrov takmer nulovej budovy je potrebné vychádzať z akceptovania a stanovenia troch na seba nadväzujúcich kritérií: (1) zníženie mernej potreby tepla na vykurovanie na minimum; (2) zníženie spotreby primárnej energie na vykurovanie, chladenie, vetranie, prípravu teplej vody a osvetlenie; (3) značné pokrytie celkovej spotreby primárnej energie obnoviteľnými zdrojmi energie (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014).

Podporované aktivity pre realizáciu špecifického cieľa 4.1.1:

- zlepšovanie tepelno-technických vlastností stavebných konštrukcií bytových domov (zateplenie obvodových stien a striech, výmena okien);
- modernizácia vykurovacích systémov vrátane rozvodov a hydraulickej regulácie, inštalácia termoregulačných ventilov, systémov merania a riadenia spotreby tepla za primárnym účelom zníženia spotreby energie;
- modernizácia osvetlenia, modernizácia výťahov a odstránenie systémových porúch bytových domov zateplením (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014).

Cieľové územie pre realizáciu aktivít: celé územie SR.

Oprávnení prijímatelia podpory z IROP:

- rozpočtové a príspevkové organizácie;
- spoločenstvá vlastníkov bytov a nebytových priestorov (Jahnátek, 2015).

Výsledok podpory z IROP: zníženie energetickej náročnosti bytových budov na Slovensku.

Investičná priorita 4.2: Investovanie do sektora vodného hospodárstva s cieľom splniť požiadavky environmentálneho acquis EÚ a pokryť potreby, ktoré členské štáty špecifikovali v súvislosti s investíciami nad rámec týchto požiadaviek.

Špecifický cieľ 4.2.1: Zvýšenie podielu obyvateľstva so zlepšeným zásobovaním pitnou vodou a odvádzanie a čistenie odpadových vôd verejnou kanalizáciou bez negatívnych dopadov na životné prostredie.

Odôvodnenie špecifického cieľa 4.2.1: Špecifický cieľ sa zameriava na podporu aktivít, ktoré povedú k zvýšeniu počtu obyvateľov zásobovaných kvalitnou pitnou vo-

dou z verejných vodovodov a zníženiu znečistenia podzemných a povrchových vôd SR, ku ktorému dochádza v dôsledku nedostatočného odvádzania a čistenia odpadových vôd. Na existujúcich kanalizačných systémoch sú evidované nedostatky, ku ktorým možno zahrnúť: časté zaústenie väčších profilov stôk do menších ako následok dodatočného budovania privádzačov do čistiarní odpadových vôd, predimenzované profily zberačov, v ktorých sedimentuje znečistenie, vybudované v dôsledku veľkorysých prognóz rozvoja miest a iné. Z pohľadu kvality vodovodnej siete sa evidujú aj nedostatky vo vodovodných radoch, poruchy na prívodoch vody a vodovodných sieťach, čo nepriaznivo vplyva ako na plynulosť dodávky vody spotrebiteľom, tak i na vývoj strát vody. Zvýšené požiadavky v IROP sú preto kladené aj na vybavenie úpravni vody, ich modernizáciu a zvýšenie účinnosti procesu úpravy vody (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014).

Podporované aktivity pre realizáciu špecifického cieľa 4.2.1:

- rekonštrukcia prívodov vody, vodovodných sietí, objektov a vodárenských zariadení v obciach s výnimkou prípadov intenzifikácie a modernizácie úpravni povrchových vôd pre veľkokapacitné zdroje, ktoré sú predmetom podpory v rámci *Operačného programu Kvalita životného prostredia (OP KŽP)*;
- rekonštrukcia stokových sietí a kanalizačných zariadení v obciach;
- budovanie verejných vodovodov, okrem prípadov ich súbežnej výstavby s výstavbou verejnej kanalizácie prostredníctvom OP KŽP;
- budovanie verejných kanalizácií a čistiarní odpadových vôd pre obce od 1 000 do 2 000 obyvateľov (IROP – stručné zhrnutie podporovaných aktivít, 2014);
- rekonštrukcia existujúcich vodárenských zdrojov podzemných vôd pri súčasnom zabezpečení splnenia požiadaviek na ich kvalitatívnu a kvantitatívnu ochranu;
- intenzifikácia (v limitovaných prípadoch vedúca k rozšíreniu kapacity) existujúcich vodárenských zdrojov pri zabezpečení splnenia požiadaviek na ich kvalitatívnu a kvantitatívnu ochranu;
- v limitovaných prípadoch, resp. vtedy keď už nie je technicky alebo ekonomicky efektívne zásobovať obyvateľov obce pitnou vodou z existujúcich vodárenských sústav, je možné budovanie nových vodárenských zdrojov podzemných vôd.

Cieľové územie na realizáciu aktivít: celé územie SR okrem Bratislavského kraja.

Oprávnení prijímatelia na podporu z IROP:

- verejný sektor (obce/mestá, združenia miest a obcí);
- vlastníci verejných vodovodov a verejných kanalizácií;
- právnické osoby oprávnené na podnikanie v oblasti verejných vodovodov a kanalizácií (Jahnátek, 2015).

Výsledok podpory z IROP:

- zabezpečenie bezproblémových dodávok pitnej vody pre obyvateľstvo SR;
- zvýšenie podielu obyvateľstva so zlepšeným zásobovaním pitnou vodou z verejného vodovodu;
- eliminácia negatívnych vplyvov nečistených odpadových vôd na životné prostredie a zdravie výstavbou verejných kanalizácií a čistiarní odpadových vôd vo vybraných obciach;
- zvýšenie podielu obyvateľstva napojeného na verejnú kanalizáciu;
- zlepšenie podmienok a prístupu k pitnej vode pre obyvateľstvo v regiónoch, kde je jej deficit alebo kde pitná voda v zmysle integrovaného manažmentu vodných zdrojov podľa *Vodného plánu Slovenska* nespĺňa stanovené požiadavky na pitnú vodu;
- zvýšenie kvality dodávanej pitnej vody a zlepšenie ochrany jej existujúcich zdrojov.

Poznámka: Z hľadiska podpory pre oblasť vodárenských zdrojov budú uprednostňované projektové zámery na rekonštrukciu existujúcich vodárenských zdrojov pred výstavbou nových vodárenských zdrojov (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014).

Investičná priorita 4.3: Prijímanie opatrení na zlepšenie mestského prostredia, revitalizácie miest, oživenia a dekontaminácie opustených priemyselných lokalít (vrátane oblastí, ktoré prechádzajú zmenou), na zníženie znečistenia ovzdušia a podpory opatrení na zníženie hluku.

Špecifický cieľ 4.3.1: Zlepšenie environmentálnych aspektov v mestách a mestských oblastiach prostredníctvom budovania prvkov zelenej infraštruktúry a adaptáciou urbanizovaného prostredia na zmenu klímy, ako aj zavádzaním systémových prvkov znižovania znečistenia ovzdušia a hluku.

Odôvodnenie špecifického cieľa 4.3.1: Budovanie prvkov zelenej infraštruktúry, ako aj zavádzanie systémových prvkov znižovania znečistenia ovzdušia a hluku predstavuje významný aspekt najmä pre mestské oblasti, v ktorých sa sústreďuje podstatná časť hospodárskych činností.

Opatrenia vedúce k splneniu tohto tematického cieľa môžu mať charakter: (1) „zelenej“ (využívanie vegetácie) a „modrej“ (využívanie vodných prvkov) infraštruktúry; (2) „mäkkých“, neinfracštruktúrnych prístupov (napr. informačno-osvetová činnosť, dotačná politika a pod.). Všetky ďalšie opatrenia v oblasti zelenej infraštruktúry by mali smerovať k efektívnemu a trvalo udržateľnému využívaniu krajiny. V mestskom prostredí je obzvlášť potrebné integrovať prvky zelenej infraštruktúry s prvkami tzv. sivej infraštruktúry s cieľom trvalo udržateľného hospodárenia so zrážkovou vodou. Investície do zelenej infraštruktúry sú významné z hospodárskeho hľadiska v kontexte zachovania schopnosti prírody poskytovať úžitky, tzv. ekosystémové služby. Ekosystémové služby sú prínosy, ktoré prispievajú

k ľudskému blahobytu prostredníctvom poskytovania jedla, vody, dreva, stabilnej klímy, prevencie katastrof, trávenia voľného času a duchovných hodnôt (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014).

Benefity z úspešnej realizácie prvkov zelenej infraštruktúry v ohraničenom území možno rozčleniť do troch kategórií:

1. zvýšenie ekologickej stability – čistejšie ovzdušie, zlepšenie kvality pitnej vody, lokálnej mikroklímy, podpora rozmanitosti foriem života a pod.;
2. zvýšenie mestskej atraktivity – revitalizácia miest, oživenie monotónnych a na zeleň chudobných lokalít, eliminácia akustického znečistenia, vytvorenie nových miest na oddych či voľnočasové aktivity pre obyvateľov mesta a pod.;
3. prínosy pre obyvateľstvo/jednotlivca – podpora zdravia (zdravotný benefit – fyzický aj psychologický), vytvorenie nových miest na relax a rekreáciu (rekreačný benefit), estetický (vizuálny) benefit, emocionálny benefit a pod.

Podporované aktivity na realizáciu špecifického cieľa 4.3.1:

- aktivity na zníženie hluku v urbanizovanom prostredí, napr. akčné protihlukové plány nad rámec legislatívy EÚ, podrobné hlukové mapy pre zaťažené obytné územia, protihlukové steny a bariéry, protihluková výsadba a protihlukové izolácie;
- prirodzené krajinné prvky, napr. malé vodné toky, ostrovčeky lesa, živé ploty, ktoré môžu slúžiť ako ekokoridory alebo nášlapné kamene pre voľne žijúce organizmy;
- mestské prvky, napr. prvky drobnej infraštruktúry urbánneho dizajnu, zelené parky, zelené steny, izolačná zeleň a zelené strechy, ktoré biodiverzite poskytnú prostredie pre existenciu a ekosystémom zaručia fungovanie (Jahnátek, 2015);
- aktivity v oblasti dopravnej infraštruktúry, napr. budovanie zelených koridorov, tzv. greenways (stromoradia, živé ploty, remízky), pozdĺž cyklotrás, ktoré spájajú mesto s jeho zázemím a tiež umožňujú pohodlnú a príjemnú prepravu v rámci sídla, zelené steny na protihlukových stenách, vegetačné stredové pásy;
- aktivity, ako zazelenanie miest, výsadba a regenerácia izolačnej zelene, ktorá by oddeľovala obytnú zástavbu od priemyselných stavieb alebo frekventovaných dopravných koridorov;
- v regiónoch s frekventovaným úhrnom zrážok a obdobiami dažďa zavedenie osobitných zberných systémov na odpadovú a dažďovú vodu, ako aj zriaďovanie zelených vegetačných striech;
- multifunkčné zóny, kde sa preferuje využívanie krajiny, ktoré pomáha zachovať alebo obnoviť zdravé ekosystémy s vysokou biodiverzitou;
- budovanie dažďových nádrží a predčisťovanie dažďových vôd (veľké parkoviská či iné dopravné, priemyselné a obchodné areály), ochladzovacie ko-

ridory v urbanizovanom prostredí;

- regenerácia vnútroblokov sídlisk s uplatnením ekologických princípov tvorby a ochrany zelene (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014).

Cieľové územie na realizáciu aktivít:

- územie vymedzené pre aktivity udržateľného mestského rozvoja (UMR) v zmysle kapitoly 4 IROP – *Integrovaný prístup k územnému rozvoju s výnimkou mestskej funkčnej oblasti na území Bratislavského kraja*;
- na realizáciu aktivity regenerácia vnútroblokov sídlisk je cieľovým územím celé územie SR s výnimkou Bratislavského kraja (Veselovský, 2015).

Oprávnení prijímatelia podpory z IROP:

- obce a vyššie územné celky;
- občianske združenia a mimovládne organizácie;
- štátny sektor a sektor vysokých škôl;
- Slovenská správa ciest, prevádzkovatelia/správcovia pozemných komunikácií (Národná diaľničná spoločnosť, a. s.);
- spoločenstvá vlastníkov bytov a nebytových priestorov (Jahnátek, 2015).

Výsledok podpory z IROP:

- zlepšenie kvality sídelného prostredia prostredníctvom budovania prvkov zelenej infraštruktúry a *zavádzania systémových prvkov znižovania znečistenia ovzdušia a hluku*;
- zlepšenie kvality ovzdušia, posilnenie ekologickej stability, podpora biodiverzity;
- zníženie zraniteľnosti krajiny klimatickými rizikami realizáciou adaptačných opatrení;
- budovanie adaptačnej kapacity – tvorba informačných podporných sociálnych štruktúr a podpornej správy;
- zlepšenie kvality života obyvateľov sídlisk prostredníctvom regenerácie vnútroblokov.

Poznámka: Na plnenie špecifického cieľa 4.3.1 bude využitá schéma štátnej pomoci, resp. schéma pomoci *de minimis*, podľa ustanovených pravidiel, ktoré plne zodpovedajú legislatíve EÚ a dokumentom EK v oblasti štátnej pomoci (Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020, 2014).

Implementačný model Integrovaného regionálneho operačného programu – Regionálna integrovaná územná stratégia

V programovom období 2014 – 2020 sa bude integrovaný prístup IROP realizovať prostredníctvom *Regionálnych integrovaných územných stratégií* (RIÚS), ktoré podľa článku 36 nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1303/2013 môžeme vnímať ako aplikáciu integrovaného prístupu prostredníctvom integrovaných územných investícií.

Integrované územné investície predstavujú prvok strategického a výsledkovo orientovaného prístupu

s cieľom riešiť potreby a výzvy jednotlivých regiónov podľa ich špecifických potrieb. Východiská pre realizáciu integrovaného prístupu zakotvuje Partnerská dohoda SR na roky 2014 – 2020 prostredníctvom nástrojov – integrovaných územných investícií, udržateľného mestského rozvoja a miestneho rozvoja vedeného komunitou (*trnava-vuc.sk*).

Za pomoci RIÚS sa na regionálnej úrovni implementujú finančné prostriedky z Európskych štrukturálnych a investičných fondov, čo bude mať dopad i na miestnu úroveň. IROP je postavený na implementácii každej RIÚS, územne pokrývajúcej región na úrovni NUTS 3. Dohromady tak bude vypracovaných a realizovaných 8 RIÚS, ktoré budú pokrývať územia 8 samosprávnych krajov SR (Integrovaný regionálny operačný program, 2015). O tom, že RIÚS predstavuje špecifický implementačný model IROP, svedčí aj fakt, že sa realizuje z väčšiny špecifických cieľov tohto operačného programu, s výnimkou špecifického cieľa 2.1.3 (nemocnice), časti investičnej priority 3.1 (kultúrno-kreatívny priemysel), v rozsahu návratnej podpory prostredníctvom finančných nástrojov investičnej priority 4.1 (energetická efektivita budov) a prioritnej osi č. 5 *Miestny rozvoj vedený komunitou* (*trnava-vuc.sk*).

RIÚS sa v IROP bude formovať na základe zozbieraných projektových zámerov od jednotlivých subjektov kraja. Následne kraj vypracuje zásobník projektových zámerov, do ktorého budú zaradené iba zábery spĺňajúce podmienky IROP. Zaradenie do zásobníka neznamena automaticky, že projektový zámer bude podporený (to bude až výsledkom hodnotiaceho procesu), zásobník iba vyjadruje potrebu samosprávneho kraja, čo treba preukázať EK (*trnava-vuc.sk*). Výber a schvaľovanie projektových zámerov bude prebiehať štandardným procesom – zverejnenie výzvy na predkladanie projektových zámerov/žiadostí o nenávratný finančný príspevok na stránkach riadiaceho orgánu IROP (Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR), hodnotenie a výber projektov a, v prípade schválenia, realizácia (Kotrňová, 2014).

Orgány a spolupracujúce subjekty Regionálnej integrovanej územnej stratégie

Do procesu prípravy a implementácie RIÚS, ktorej neoddeliteľnou súčasťou je aj Integrovaná územná stratégia udržateľného mestského rozvoja (UMR), sú zapojené orgány RIÚS, riadiaci orgán pre IROP – Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, ktoré vo vzťahu k RIÚS plní nasledovné úlohy: koordinuje a metodicky usmerňuje prípravu a implementáciu RIÚS, v súlade s princípom partnerstva zriaďuje Radu partnerstva pre RIÚS a schvaľuje vypracované stratégie (RIÚS a UMR) na základe stanoviska Rady partnerstva z hľadiska ich súladu s IROP (Veselovský, 2015).

Partnerstvo pre RIÚS je platforma vzájomnej spolupráce orgánov regionálnej samosprávy (vyššie územ-

né celky), miestnej samosprávy (mestá a obce), štátnej správy, miestnych iniciatív (miestne akčné skupiny, združenia obcí), ako aj ďalších sociálno-ekonomických partnerov (podnikateľský sektor, záujmové združenia, tretí sektor), pôsobiach v danom regióne. Všetci zainteresovaní aktéri a partneri sa spoločne dohodnú na takej RIÚS, v rámci ktorej budú definované reálne a naliehavé potreby regiónu, t. j. na čo by mali byť finančné prostriedky priority použité.

Partnerstvo pre RIÚS je inštitucionalizované formou *Rady partnerstva pre RIÚS*, ktorá je tvorená z vybraných zástupcov, zapojených do Partnerstva vo vzťahu ku konkrétnej RIÚS na úrovni kraja a zástupcov zastrešujúcich stratégiu UMR vo vzťahu k mestskej funkčnej oblasti. Činnosť Rady Partnerstva upravuje štatút a rokovací poriadok Rady partnerstva pre RIÚS, vydaný riadiacim orgánom pre IROP (Kotrňová, 2014).

Orgán pre koordináciu RIÚS – samosprávny kraj – zodpovedá za technicko-organizačné zabezpečenie prípravy a implementácie RIÚS. Výkon činností v rámci prípravy a implementácie RIÚS zabezpečuje *koordinátor pre RIÚS*, ktorý spolupracuje s koordinátorom pre stratégiu UMR.

Orgán pre koordináciu stratégie UMR – krajské mesto – zodpovedá za organizačno-technické zabezpečenie prípravy stratégie UMR. Výkon činností v rámci prípravy a implementácie stratégie UMR zabezpečuje *koordinátor pre UMR*, ktorý spolupracuje s koordinátorom pre RIÚS.

Odborné poradné skupiny sú špecifické zoskupenia odborníkov z relevantných inštitúcií pre jednotlivé oblasti RIÚS/UMR a investičné priority IROP 2014 – 2020. Nominuje ich orgán pre koordináciu RIÚS/orgán pre koordináciu UMR (*trnava-vuc.sk*). Spolupracujúce subjekty RIÚS:

- Ministerstvo kultúry SR – vystupuje v pozícii sprostredkovateľského orgánu pod riadiacim orgánom pre IROP;
- Ministerstvo zdravotníctva SR – vystupuje v pozícii sprostredkovateľského orgánu pod riadiacim orgánom pre IROP;
- Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR – vystupuje v pozícii odborného garanta pre udržateľný mestský rozvoj;
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR;
- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR;
- Ministerstvo životného prostredia SR (Kotrňová, 2014).

Príprava a implementácia Regionálnej integrovanej územnej stratégie na príklade Trnavského samosprávneho kraja

Samosprávny kraj je orgán pre koordináciu RIÚS, ktorý nesie plnú zodpovednosť za jej prípravu, spracovanie a implementáciu. Okrem toho na prípravách, formovaní a činnostiach, súvisiacich s vypracovaním RIÚS, sa podieľajú aj ďalšie relevantné subjekty, voči ktorým

samosprávny kraj plní koordinačné a usmerňovacie úlohy (Kotrňová, 2014).

RIÚS musí byť vypracovaná v súlade s *Metodikou pre prípravu a realizáciu RIÚS*, ktorú vydáva riadiaci orgán pre IROP. Metodická príručka stanovuje aj záväznú rámcovú štruktúru obsahu dokumentu RIÚS (Kotrňová, 2014).

Povinnou časťou dokumentu RIÚS je tzv. Integrovaná územná stratégia udržateľného mestského rozvoja alebo stratégia UMR, pokrývajúca územie funkčnej mestskej oblasti v rámci daného regiónu NUTS 3. V Trnavskom samosprávnom kraji je to krajské mesto Trnava a jeho funkčné zázemie, tvorené 15 susediacimi obcami (Biely Kostol, Bučany, Brestovany, Bohdanovce nad Trnavou, Dolné Lovčice, Hrnčiarovce nad Parnou, Jaslovské Bohunice, Malženice, Ružindol, Suchá nad Parnou, Šelpice, Špačince, Zavar, Zeleneč, Zvončín), vybranými odborným garantom pre UMR – Ministerstvom dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja SR (*trnava-vuc.sk*).

Príprava a implementácia RIÚS je zabezpečovaná na základe princípu partnerstva v zmysle článku 5 nariadenia EP a Rady (EÚ) č. 1303/2013. Princíp partnerstva znamená, že každý samosprávny kraj si vytvorí svoje partnerstvo, na čele ktorého bude stáť Rada partnerstva. Na základe princípu partnerstva musia byť do jednotlivých etáp prípravy RIÚS zapájané všetky relevantné subjekty kraja – štátne orgány, orgány regionálnej samosprávy, miestnej samosprávy, miestne iniciatívy, sociálno-ekonomickí partneri, neziskový sektor a pod. (Fitzeková, 2014).

Do prípravy RIÚS Trnavského samosprávneho kraja bolo celkovo oslovených 251 miest a obcí, ďalej zariadenia v pôsobnosti Trnavského samosprávneho kraja, vysoké školy, organizácie zaoberajúce sa kultúrnym a kreatívnym priemyslom, združenia miest a obcí pôsobiace v kraji, cirkev, dobrovoľné organizácie, podnikateľský sektor a ostatné záujmové združenia (*trnava-vuc.sk*).

Pre implementáciu RIÚS musia byť zriadené štruktúry:

1. *Rada partnerstva pre RIÚS* – schvaľovacia inštitúcia s rozhodovacími kompetenciami vo vzťahu ku konkrétnej RIÚS na úrovni kraja a k stratégii UMR mestskej funkčnej oblasti. Úlohou každého z členov Rady partnerstva je podieľať sa na tvorbe danej integrovanej stratégie, ktorá sa spracuje, zrealizuje, naplní a bude mať prínos pre sociálno-ekonomický rozvoj regiónu, čo povedie k plneniu cieľov IROP (Kotrňová, 2014).
2. *Odborné poradné skupiny pre RIÚS* – sú zriaďované najmä z dôvodu potreby kvalitného a precízneho vypracovania integrovaných stratégií (RIÚS a UMR). Zahŕňajú kvalifikovaných odborníkov z relevantných inštitúcií, ktorí priamo formulujú ich obsah. Trnavský samosprávny kraj má pre RIÚS vytvorených 6 odborných poradných skupín pre

oblasť: (a) dopravy; (b) sociálnej infraštruktúry; (c) zdravotníckej infraštruktúry; (d) vzdelávania; (e) kultúrneho a kreatívneho sektoru; (f) životného prostredia (*trnava-vuc.sk*). Členmi týchto skupín sú zástupcovia Trnavského samosprávneho kraja, združenie miest a obcí, Únie miest Slovenska, neverejného sektora (autobusovej dopravy, asociácie poskytovateľov sociálnych služieb a pod.), štátnej správy (vecne príslušné ministerstvá), regionálnej územnej samosprávy, miestnej samosprávy a pod. (*trnava-vuc.sk*).

Dokument RIÚS Trnavského samosprávneho kraja zohľadňuje celospoločenské zámery, orientované na vytvorenie predpokladov a podmienok pre koncepčný, trvalo udržateľný rozvoj a súlad všetkých činností na celom území samosprávneho kraja, s osobitným zreteľom na kvalifikovanú a komplexnú starostlivosť o životné prostredie s cieľom dosiahnuť ekologickú rovnováhu (stabilitu krajiny) a zabezpečiť trvalo udržateľný rozvoj.

Prioritným cieľom RIÚS Trnavského samosprávneho kraja, ktorá svojim obsahom vychádza najmä z Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Trnavského samosprávneho kraja na roky 2009 – 2015 a územno-plánovacej dokumentácie Trnavského samosprávneho kraja, je zlepšenie kvality života a regionálnej konkurencieschopnosti s dopadom na vyvážený územný rozvoj prostredníctvom vhodne zvolených intervencií regionálneho a miestneho charakteru (*trnava-vuc.sk*).

* * *

Neoceniteľným prínosom IROP z hľadiska implementačných aspektov integrovaného prístupu k územnému rozvoju je prierezové zapojenie všetkých relevantných aktérov do strategického plánovania a riadenia na európskej, národnej, regionálnej a lokálnej úrovni (princíp partnerstva). V podmienkach IROP za jeho výsledok považujeme práve model regionálnych integrovaných územných stratégií, ktorých vypracovanie je v programovom období 2014 – 2020 podmienkou na čerpanie finančných prostriedkov z IROP (Fitzeková, 2014). Dôležitým rysom tohto modelu a zároveň aplikáciou jedného z prvkov integrovaného prístupu k územnému rozvoju je subsidiárne rozhodovanie, t. j. rozhodovanie „zdola nahor“. Subjektom, podieľajúcim sa na príprave a výkone RIÚS, sú zverené, či už ako celku, v podobe inštitucionalizovaného „partnerstva“, alebo jednotlivé kompetencie týkajúce sa prípravy RIÚS, jej výkonu v podobe identifikácie (výberu) projektových zámerov, ktoré sa majú na danom území realizovať, monitorovať, hodnotiť a pod. Uvedený model navyše procesne umožňuje zabezpečiť realizáciu partnerstva „mesto – vidiek“, nakoľko „partnerstvo“ je spoločnou platformou pre zapojené mestá aj obce (*bratislava.sk*). Za ďalší, nemenej významný benefit navrhnutého modelu RIÚS možno považovať aj elimináciu negatívnych účinkov nekoordinovaných

novaného plánovania v ohraničenom území (ako napr. presadzovanie projektov bez ohľadu na ich význam pre územie, nedostatočná predvídateľnosť navrhovaných opatrení, plytvanie finančnými prostriedkami a pod.), ktoré bolo typické pre doterajší, intuitívne orientovaný prístup pri identifikácii a realizácii priorít z národnej úrovne (Klik, 2015).

Literatúra

- Fitzeková, V.: Memorandum podpísali aktéri ako prví na Slovensku. Prešovský samosprávny kraj 2014. (<http://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/aktuality/aktuality-2014/memorandum-podpisali-akteri-ako-provi-slovensku.html>)
- Integrovaný regionálny operačný program. 2015. (<http://www.zask.sk/sk/samosprava/odbor-so-ro-rop/odbor-implementacie-so/rol/integrovaný-regionálny-operacný-program.html>)
- Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020. Bratislava: Úrad vlády SR, Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2014. (http://www.tsk.sk/buxus/docs/IROP_SFC_1%203_úpravy_12_12_2014.pdf)
- Integrovaný regionálny operačný program (IROP) – stručné zhrnutie podporovaných aktivít. 2014. (http://www.tsk.sk/buxus/docs/dokumenty/dokumenty_regionálny_rozvoj/priprava_rius/strucna_informacia_o_IROP.pdf)
- Jahnátek, L.: Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020. Bratislava: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vi-

- dieka SR, 2015. (<http://www.mpsr.sk/?navID=1&id=9115>)
- Klik, V.: Regionálna integrovaná územná stratégia (RIÚS). Košický samosprávny kraj, 2015. (<http://web.vucke.sk/sk/uradna-tabula/rius/>)
- Kotrhová, S.: Príprava RIUS. Trenčiansky samosprávny kraj, 2014. (http://www.tsk.sk/regionalny-rozvoj/strukturalne-fondy-2014-2020/integrovaný-regionálny-operacný-program-irop/priprava-rius.html?page_id=157130)
- Veselovský, V.: Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020. Bratislava: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR, 2015. (<http://www.mpsr.sk/?navID=1&id=9115>)
- Záverečné stanovisko – IROP. Bratislava: Ministerstvo životného prostredia SR, 2014. (<https://www.enviroportal.sk/eial/dokument/213316>)

Ing. Monika Offertálerová, monika.off@centrum.sk
Katedra UNESCO pre ekologické vedomie a trvalo udržateľný rozvoj Fakulty ekológie a environmentalistiky Technickej univerzity vo Zvolene, T. G. Masaryka 24, 960 53 Zvolen

Cieľom Integrovanej územnej stratégie udržateľného mestského rozvoja (IÚS UMR) je obnova životného prostredia a podpora trvalo udržateľného rozvoja miest (Trnava – bronzový model historického centra Trnavy, 2015). Foto: Barbora Šatalová